
Kürt Sorununda Çözüm: Irak'a Kürdistan, Türkiye'ye Demokrasi

Altan Tan^o

Kürt sorununun nasıl ve ne şekilde çözülmesi gerektiği yıllardır tartışılıyor. Konunun tanımında nasıl uzunca bir süre ortak bir noktaya varılamadıysa, aynı şekilde çözümünde de uzlaşma gerçekleşmiyor.

Türkiye'de hâlâ önemli bir kesim mevcut inkar, baskı ve asimilasyon politikalarının devamını istiyor. Kürt sorununu sadece "ayrılıkçı, bölücü" bir terör sorunu olarak görenler askeri güvenlik tedbirlerinden başka bir anlayışa yanaşmıyor. Kürt kimliği ile ilgili her türlü talep bölücülükle itham edilip damgalanıyor. En küçük bir demokratik açılımın daha sonra diğer talepleri tetikleyeceği, kültürel bireysel hakların grup haklarına, grup haklarının etnik federasyona, onun da bir adım sonrasında bağımsız Kürdistan'a dönüşeceği paranoyası uykuları kaçırıyor. Ortadoğu'nun insanına, kültürüne, tarihine yabancı ve düşman statüko yanlıları ile onların borazanları "miğferli medya", sürekli olarak korku pompalıyor.

Kürt sorununun çözümünden yana olan ancak birbirinden çok farklı ideolojilere, dünya görüşlerine sahip yüzlerce aydın, entelektüel ile parti ve örgütlerin çözüm önerilerini birkaç başlık altında toplamak mümkün.

Bunlar:

Kürt ulusalcıları (Bağımsız Kürdistan fikrini savunanlar)

Etnik federasyon isteyenler

Birlikte yaşama projesini savunanlar

^o Araştırmacı yazar.

Kürt Ulusalçıları

Kürt ulusalçılığının ortaya çıkışı 20. yüzyılın başlarındadır. 1789 Fransız İhtilali'nden sonra bir burjuva ideolojisi olan ulus-devlet fikri bir kısım Kürt aydınını da etkiledi.

Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde önce gayri-müslim halklardan Sırlar, Yunanlılar, Romenler, Bulgarlar ve Ermenilerin kapıldıkları ulusalçı-milliyetçi düşünceler zamanla Müslüman unsurları da etkiledi. Arnavutlar ve Araplardan sonra bazı Kürt aydınları da bu akıma katıldı.

Kürtlerin dışındaki yukarıda adı geçen tüm halklar Osmanlı'ya karşı başkaldırarak amaçlarına ulaşırken bunların içerisinde sadece Ermeniler başarısızlığa uğradı. Büyük acılar yaşayan Ermeni halkının çıkarlarına aykırı bu siyasi kalkışma Ermeni halkının felaketiyle sonuçlandı. Müslüman Arnavutların ve Arapların zıddına Kürtler Osmanlı'yı terk etmedi. I. Dünya Savaşı'nın tüm felaketlerini Kürtler Türklerle birlikte göğüsledi. Kürt halkı ve önderleri, İslam kardeşliği ve birliği düşüncesiyle Türklerin kaderleriyle kendi kaderlerini aynı gördü. Bugün de bir kısım aydının dışında Türkiye'deki Kürtlerin ezici çoğunluğu ayrılarak bağımsız bir Kürt devleti kurma yerine adil ve demokratik cumhuriyette birlikte yaşamayı savunmaktadır.

20. yüzyılda Ortadoğu'da bir Kürt Devleti'nin kurulamamasının iki nedeni vardır:

1- Batılı emperyalistlerin Bağımsız Kürt devletini çıkarlarına uygun görmemiş olmaları.

Bu uygun görmemenin birçok nedeni vardır.

2- Türklerle yaklaşık bin yıldır birlikte yaşayan ve dini yaşamları çok güçlü olan Kürtlerin Türklerden ayrılmayı istememiş olmalarıdır.

Ulus-devlet fikrine ve Türkiye'den ayrı bağımsız bir Kürdistan'a bugün de Kürtlerin büyük bir kısmının itirazları vardır. Bu itirazlar iki ana başlık altında toplanabilir:

1. Ulus-devlet fikri ve ulus-devlet modeli, 19. yüzyılın modasıydı. 21. yüzyılda ulus-devletin modası geçmiş, geçerliliği kalmamıştır. Tüm dünyada küreselleşme dalgası yaşanmaktadır. Bilgi ve kültür sınır tanımamakta, mal dolaşımı engellenmemektedir. Günümüz dünyasında spordan moda, sinemadan müziğe kadar üretilen tüm değerler bütün dünyaya anında yayılmakta, keza bilgi ve teknoloji de aynı şekilde sınırları aşmaktadır. Çin'de üretilen bir mal, birkaç gün sonra dünyanın diğer ucunda pazarlanmaktadır. İnternet neredeyse tüm insanlığın ortak hafızası haline gelmiştir. Farklı dil, din ve ırklardan insanlar arasında evlilikler artmakta, yerel diller kaybolurken İngilizce tüm dünyanın resmi dili haline gelmektedir. Böyle bir dünyada ulusal sınırların ekonomik ve kültürel olarak bir anlamı kalmamakta, 19. ve 20. yüzyılda kendi çıkarları için milliyetçiliği ve ulusla sınırları savunan burjuvazi bugün küresel sermayeye dönüştüğünden, çıkarlarına

engel olarak gördüğü sınırları kaldırmak istemekte ve her geçen gün daha fazla silikleştirmektedir.

Ulus-devletler yerine Kuzey Amerika Birliği (NAFTA), Avrupa Birliği ve Şanghay Beşlisi gibi daha geniş bölgesel işbirlikleri, siyasi ve ekonomik birlik-telikler önem kazanmaktadır. Dünyanın mevcut halinde “geç kalmış bir Kürt ulusalcılığı”nın Kürtlere yarar yerine zarar getireceği yaygın kanaattir. Kürtler işlevini yitiren geri bir modeli deneyeceklerine modern dünyaya ayak uydurarak yeni döneme uygun bir siyasi organizasyon içinde olmayı arzu etmektedirler.

2. Ulus-devlet modeli, Ortadoğu’ya uymamaktadır. Ulus-devlet, Ortadoğu toplumlarına çözüm değil çözümsüzlük getirmiştir. Çünkü:

a. Ortadoğu ile Avrupa, aynı toplumsal yapıya sahip değildir ve farklı tarihsel süreçlerden geçmişlerdir. Ortadoğu’da, Reform, Rönesans, Aydınlanma, Sanayi Devrimi ve burjuva demokratik devrimleri gibi bugünkü Avrupa’yı Avrupa yapan tarihsel dönüm noktalarını tecrübe etmiş değildir. Ortadoğu’da Batılı anlamda bir burjuva ve işçi sınıfı oluşmamıştır. Avrupa’daki feodalite ile Ortadoğu’nun feodal yapısı da birebir örtüşmez. Bu bağlamda Avrupa’nın Lord’u ile Ortadoğu’nun Ağası’na; Hıristiyanlığın Kilise’si ve Papaz’ı İslam’ın Camii’ne ve İmam’ına denk düşmez.

b. Ortadoğu’da etnik, dini ve mezhebi farklılıklar birbirlerinden kalın coğrafi sınırlarla ayrılmış olmayıp iç içedirler. Kürt-Türk-Arap, Müslüman-Hıristiyan, Sünni-Şii çoğu kez aynı şehirde aynı mahallede birlikte yaşamaktadırlar. Aynı şekilde Ortodoks, Katolik ve Protestanlar; Süryani, Ermeni ve Rumlar da iç içe yaşamışlardır. Toplumsal yapı, tarih boyunca çatışma ve ayrışma üzerine değil, uzlaşma ve birlikte yaşama üzerine bina edilmiştir. İstanbul, Kahire, Bağdat ve Şam gibi kadim İslam şehirlerinde durum budur.

c. Bu etnik, dini ve mezhebi farklılıklar tarih boyunca birbirleriyle çatışan küçük devletler yerine büyük devletlerin egemenliği altında yaşamışlardır. Bu yönüyle Ortadoğu’nun tarihi imparatorluklar tarihidir. Roma, Med, Pers, Bizans, Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı dönemleri buna misal olarak gösterilebilir. Bazı dönemlerde, kısa bir sürede gelip geçen fetret dönemlerinde, küçük devletçikler ortaya çıksa da bu durum hemen sona ermekte ve tekrar büyük bir siyasi organizasyon duruma hakim olmaktadır. Moğol istilasından sonraki dönem buna örnektir.

d. Ortadoğu’da baskın faktör, etnisite değil, din ve mezheptir. Bugün Türkiye, İran, Irak, Suriye, Lübnan ve Mısır’da durum bu merkezdedir. Kerkük Türkmenleri ile Irak Kürtlerinin Şii olanları, Arap Şiilerle birlikte hareket etmektedir.

e. Ortadoğu’da aynı din ve mezhepten olanlar arasında dil ve ırk farklılığı gözetilmeksizin evlilikler yapılmaktadır. Aileler arası entegrasyon üst düzeydedir. Sadece Türkiye’de bir milyonu üzerinde Türk-Kürt evliliği olduğu tahmin edilmektedir.

f. Ortadoğu'da kavimler arası etnik savaşlar yok denecek kadar azdır. Ortadoğu'da tarihin kaydettiği en önemli savaşlardan üç tanesi Türklerin kendi arasında olmuştur. Bunlar; Fatih Sultan Mehmet ile Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan, Yıldırım Beyazıt ile Özbek Timurlenk; Yavuz Sultan Selim ile Safevi Şah İsmail'in arasında gerçekleşen savaşlardır. Bu hükümdarların hepsi Türk'tür. Dahası Şah İsmail haricinde diğerlerinin tamamı mezhep olarak da Sünni'dir. Savaşların nedeni iktidar kavgasıdır.

g. Ulusçuluk fikri Ortadoğu'da çok yenidir. Önce askeri devletler kurulmuş ve devlet eliyle ulus yaratılmaya çalışılmıştır. Türkiye'de Ağaoglu Ahmed, Ziya Gökalp, Moiz Kohen; Arap dünyasında Baas ideologu Mişel Eflak ve Cemal Abdülnassır bu işin önderleri olmuşlardır. Kürt ulusalcılığı ise geç kalmış bir ulusalcılıktır. Halen Arap dünyasında Arap milliyetçiliği, din ve mezhebin önüne geçmiş değildir. Modern anlamda bir ulusal bilinç ve birlikten bahsedilemez.

Etnik Federasyon

Etnik federasyon fikri de, her dine, her mezhebe ve dile ayrı bir devlet veya yönetim modeli sağlama gibi çağdaş ihtiyaçlara tam bir cevap oluşturmamaktadır. Ayrıca aşağıdaki nedenlerden dolayı da etnik federasyon Türkiye şartlarına uymamaktadır:

a. Türkiye'de yaşayan Kürtlerin yaklaşık %60'ı Türkiye'nin Batısında İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin, Bursa gibi illerde yaşamaktadırlar. Suriye, Irak ve İran'da ise Kürtler, daha ziyade kendi coğrafyalarında ikamet etmiş, ülkenin diğer bölgelerine bu kadar yüksek oranda dağılmamışlardır.

b. Türkiye'de Türkler ve Kürtler arasında gerçekleşen evliliklerin sayısının bir milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu durumu İran, Irak ve Suriye'deki Kürt-Arap, Kürt-Pers ilişkilerinde gözlemek mümkün değildir. Söz konusu evlilikler, Türkler ve Kürtlerin birbirine karışma ve toplumsal ilişkilerde iç içe geçme düzeyinin çok yükselmesine neden olmuştur.

c. Ekonomik entegrasyon çok ileri bir safhadadır. Kürtler Türkiye'nin hemen her yerinde çok önemli ekonomik kazanımlar elde etmiş, büyük miktarlarda yatırımlar yapmışlardır. Ekonomik yönden Türklerle Kürtlerin sayısız ortaklığı vardır, çıkarları iç içe geçmiştir. Beri yanda siyasal ve kültürel haklar konusunda çeşitli sorunlar yaşasalar da Kürtler vatandaşlık yönünden her türlü hakka eşit seviyede sahiptirler. Suriye Kürtlerinin önemli bir kısmı vatandaş bile değildir.

d. Kars, Iğdır, Erzurum, Sivas, Erzincan, Elazığ, Malatya, Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman gibi illerde Türk ve Kürt nüfus iç içe yaşamakta; Mardin, Şanlıurfa, Batman ve Siirt gibi illerde ise % 20-30 oranında Arap bulunmaktadır. Bu yönüyle etnik federasyonun sınırlarını tespit etmek bile başlı başına büyük bir sorundur. Tüm bu nedenlerden dolayı Türkiye'de Kürt-Türk mübadeleleri gibi fikirleri hiç kimse aklından geçirmemektedir.

Türkiye'de federasyon fikrini savunanlar etnik federasyon sınırları içerisinde-

ki Kürt illerinde Kürtler dışındaki diğer etnik gruplara her türlü demokratik hakların verilmesi gerektiğini , Türkiye'nin Batısında ise Kürlere tüm demokratik hakların tanınmasıyla sorunun çözülebileceğini savunmaktadır. Irak, Suriye ve İran'da kısmen işleyebilecek olan bu yöntem, Türkiye'de fayda sağlamak şöyle dursun, büyük mahzurlar doğuracaktır. Ülkeyi büyük tartışma, çalkantı ve kavgalara sürüklemesi kaçınılmaz olan bu yola başvurmaktansa, sınırlar koymadan çözümü tüm ülkenin demokratikleştirilmesinde aramanın daha akılcı bir tercih olacağı aşikardır. Bütün Türkiye'yi demokratikleştirmek en kestirme yoldur. İstanbul'da Kürtçe eğitim veren okullar Hakkari'de de Türkçe okullar olabilmelidir. İsteyen istediği eğitimi alabilmelidir.

Birlikte Yaşama Projesi

Türkiye'deki Kürt sorununu çözmeye en gerçekçi yol, "birlikte yaşama projesi"ne hayatiyet kazandırmaktır. Bunun dışındaki yaklaşımlar meseleyi çözmekten ziyade daha da içinden çıkılmaz bir hale getirecek ve bugüne kadar yaşananlardan daha büyük acılara sebebiyet verecektir. Birlikte yaşamanın geçmişteki bin yıllık başarılı deneyimi –son Cumhuriyet dönemi hariç– tarihi referansımızdır. İslam dini en önemli ortak paydadır. Eğer son 30 yıllık süreçte yaşanan olaylarda 40 bin kişi hayatını kaybetmesine rağmen halklar arasında kin ve nefret duyguları boy vermemişse, bunu sağlayan en önemli faktör Kürtler ve Türkler arasındaki dini birlikteliktir.

Fakat hemen belirtmek gerekir ki, 1923 sonrası hakim kılınan inkar, baskı ve asimilasyon anlayışının –kısacası mevcut statükonun– devam etmesi imkan dışıdır. Birlikte yaşama iradesinin yeni bir toplumsal sözleşmeyle tescil edilerek yenilenmesi gerekmektedir. Birlikte yaşama iradesini esas alan bir çözüm için siyasi, sosyal ve ekonomik olarak yapılması gerekenleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Siyasi Olarak

a. Yeni sivil ve demokratik bir anayasa hazırlanmalıdır. Bu anayasada Türkiye'nin sınırları ve bayrağı muhafaza edilmeli, resmi dil Türkçe olmalıdır. Anayasadaki "Herkes Türk'tür" ibaresi değiştirilmeli, vatandaşlık tanımı yenilenmelidir.

b. Din, mezhep, etnisite, dil ve benzeri her tür farklılıkların varlıklarını ve kültürlerini yaşatma ve ifade etme hakları anayasal teminat altına alınmalıdır.

c. Kürtçe anadille eğitimin önü açılmalıdır. Bu konuda mevcut anayasa taslağında bulunan "Türkçe dışındaki dillerle yapılacak eğitim kanunla düzenlenir" hükmü olumludur. Başlangıç olarak okullara seçmeli Kürtçe dersleri konulmalı, isteyene Kürtçe öğrenme imkanı bu şekilde sağlanmalıdır. Süreç içerisinde ise hedef, dileyen herkesin kendi anadilinde eğitim hakkına sahip olmasıdır.

d. Üniversitelerde Kürdoloji enstitüleri ve filolojileri açılmalıdır.

e. Radyo ve televizyonlarda süre ile sınırlı tutulan Kürtçe yayınlar özel

kanallarda süresiz olarak serbest bırakılmalı, TRT de bir kanalı Kürtçe ye ayırtmalıdır.

f. İsimleri değiştirilen tüm coğrafi birimlerin orijinal isimleri iade edilmelidir.

2. Sosyal Politika

a. Bölgede yaklaşık üç bin köy ve mezra boşaltılmış, üç milyon insan göç etmek zorunda kalmış, büyük travmalar yaşanmıştır. Koruculuk, göç, çarpık kentleşme, uyuşturucu, fuhuş, kadın intiharları, eğitimsiz genç nüfus (Diyarbakır nüfusunun % 47'si 15 yaşın altındadır), sokak çocukları, çeteler ve işsizlik gibi konular çok büyük sosyal sorunlar olarak karşımızda durmaktadır. Faili meçhul cinayetler, yaşanan hukuksuz gözaltılar ve tutuklanmalar, hapis cezaları ve işkencelerle ilgili travmalar toplumun bilinçaltını perişan etmiştir. Bu nedenle tüm bu sorunları gözetken bir rehabilitasyon programının uygulanması gerekir.

b. Yaraların sarılması için genel bir siyasi af ilan edilmelidir. Ancak affın, hiçbir siyasi ve ekonomik iyileştirme yapılmadan ele alınması bir çözüm getirmeyecektir. Bundan evvel çıkarılan “eve dönüş” yasaları gibi bir sonuç vermeyecektir. Dağa gidenin evden niye gittiği iyi tespit edilmeli, evdeki şartlar düzelmeden eve dönüşün de mümkün olamayacağı anlaşılmalıdır. 12 Eylül darbesinde Diyarbakır Cezaevi'ndeki insanlık dışı vahşeti, işkenceleri yaşayanlar tüm demokratik kanallar kapalı olduğundan onurlarını dağda aramak yoluna itilmişlerdir.

Siyasi genel af, sadece dağdakileri indirmekle sınırlı olmamalıdır, cezaevindeki ve yurtdışındakileri de kapsamalıdır. Özellikle Avrupa'da ciddi bir Kürt diasporası mevcuttur.

c. PKK'nin doğurtulduğu yer olan insanlık tarihinin en vahşi, insanlık dışı işkencelerinin uygulandığı Diyarbakır E Tipi Askeri Cezaevi kapatılarak, “Barış, Kardeşlik ve İnsanlık Müzesi” haline getirilmelidir.

3. Ekonomik Önlemler

a. Bölgede ciddi bir ekonomik program acile hayata geçirilmelidir. Devlet ve özel sektör yatırımları birlikte yürütülmelidir. Uygulanan ekonomik politika gerçekçi bir şekilde tespit edilmeli, her il ayrı olarak masaya yatırılmalı ve sektörel bazda incelenmelidir.

b. Irak, İran, Suriye, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan ile yeni ticari sınır kapıları açılarak gümrük ve vize kaldırılmalıdır.

Irak Kürt Federe Devleti İle İlişkiler

Türkiye içerisinde bu iyileştirmeler, reformlar yapılırken Kuzey Irak Kürt Federe yönetimi ile de acilen iyi ilişkiler kurulmalı, siyasi, kültürel, ekonomik, sosyal, sportif her türlü entegrasyon hızlandırılmalıdır. Türkiye Kuzey Irak Kürt Federe Yönetimi'ni Türkiye'nin geleceğini tehdit eden bir düşman olarak değil, Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan bir kapısı, bölgesel güç olabilmesinin fırsatı ve kardeş bir yapı olarak görmelidir. Türkiye Kürt Federe Devletini İMHA

değil bizzat kendi eliyle İNŞA etmelidir Kürt Federe Devleti klasik jacoben, laikçi bir ulus devlet anlayışıyla değil demokratik ve çağa uygun bir anlayışla yapılandırılmalıdır. Arap, Türkmen, Şii, Sünni, Yezidi, Süryani, Asuri, Nasturi ve Keldaniler birbirlerinden ayırt edilmeksizin aynı demokratik haklara sahip olmalı, Kürt Federe Devleti Persler, Türkler ve Araplarla entegrasyona açık olmalıdır. Böyle bir politika, Ortadoğu'ya da örnek olacaktır. Türkiye açısından sorun hayatidir. Kürtleri kazanamayan, onları kendi politikalarına ortak etmeyen/edemeyen hiçbir siyasetin Ortadoğu'da yaşama ve başarılı olma şansı yoktur. Bu konu 1071 Malazgirt Savaşı ile 1514 Çaldıran Savaşı'ndan beri aynı şekildedir.

Üstelik sorun bizler açısından salt bir şeyleri kazanma veya kaybetmekten öte, insani ve İslami bir kardeşlik sorunudur.

Son söz olarak denilebilir ki; Kürt sorununda çözüm "Türkiye'ye demokrasi, Irak'a Kürdistan" olarak formüle edilebilir.